

TRANSCRIPTIE INTERVIEW

G: Geboren Sjaak van der Linden, 17 mei 1937. Prinses Wilhelminastraat nr. 6. In de oorlog heette die Zuiderzichtstraat. Ouders: het vierde kind van Jacobus van der Linden [16-12-1906-22-12-1984] enne Christina Niehot [4-8-1912-24-12-1994]. En Niehot is dus een naam uit Frankrijk.

I-1: N.I.J.O.T.?

G: N.I.H.O.T. Dat is dus uit de Hugenotentijd [eerder een Waal; al lang vóór de golf Hugenoten rond 1685 naar Leiden kwam].

I-1: Uit de Hugenoten. En dan de hele oude Hugenoten.

G: De hele oude Hugenoten. Dat was dus vader en moeder, een gezin van zeven kinderen, waarvan er vijf geboren zijn vóór 1940 en twee na 1945. Daar zit een gat tussen dat ik niet begrijp.

I-2: Heeft u daar nooit over gesproken?

G: Nooit. Mevrouw, daar werd tegen kinderen niet gesproken!

I-1: Maar het was natuurlijk wel oorlog.

G: Misschien was het wel de stress die mijn moeder ook wel had. Dat kan.

I-1: Dat kan ook en het mindere voedsel?

G: Ja, het mindere voedsel. We hadden wel voedsel, want mijn vader was bakker hé. En mijn moeder had dus hele goede connecties.....

I-2: Maar laten we nog even over het gezin verder gaan. De oudste was een zoon of een dochter?

G: Vijf meisjes en twee zoons. Ik was dus de vierde en dat was de eerste zoon.

I-1: En daar waren ze blij mee?

G: Ik denk het wel. Ik heb het wel eens gehoord over mijn moeder, dat in de straat, dat was ene volksbuurt.....

I-1: Welke buurt was dat?

G: In de Herenstraat, de Prinses Wilhelminastraat, die zijstraat...Want ze had dus drie dochters gehad en iedereen moest kijken of het een jongetje was. Ze was natuurlijk zo trots als een aap.

I-2: En na de oorlog zijn er nog een jongetje en een meisje geboren.

G: Vader was dus bakker en ik zeg nogmaals: moeder was een handelsman en had overal haar voelhorens. Overal. Mijn moeder kon overal wel iets ritselen.

I-1: Maar hoe deed zij dat? Weet u dat?

G: Geen idee. Maar wij hadden natuurlijk een bakker. En in die tijd moest je een bonnetje inleveren voor een [????] En mijn vader moest die bonnen opplakken. Dus wat zei mijn moeder: "Ik help je wel." En dat heeft zij mij later verteld: tien bonnen plakken, de elfde is voor mij. En kijk, met dat elfde bonnetje zei ze tegen de een of andere goochermerd: "Heb jij bv. wortelen? Ja? Jij het bonnetje, ik de wortelen." En zo ging dat.

I-1: Maar die bonnen die waren voor verschillende doeleinden.

G: Klopt. Ze stal het gewoon van mijn vader. Ze stal het gewoon. Maar dat ging gewoon.

I-2: Dat was heel slim en handig. Maar uw vader heeft dit nooit geweten? Of wel?

G: Ik denk dat hij het wel geweten heeft, wel vermoed heeft. Ja, we hebben altijd te eten gehad, altijd te eten gehad.

I-2: Had uw vader een eigen bakkerij?

G: Nee, nee, ik zal het u laten zien. Kijk, daar heb je hem. De Herenstraat. Tegenover Scheffer. *(laat een krantenartikel zien; bakkerij Van Rijnsouw)*

I-2: Leuke foto is dat, met een echte bakkerskar.

I-1: Ja, ik ben nog even wezen kijken, het is daarboven met die vier ramen?

G: Ja. Kijk, dat is hem ook.

I-1: Lopende broodbezorger uit het Leidse stadsbeeld. Dus dat wil zeggen, hij ging er toen uit?

G: Ja, dat was met zijn pensionering.

I-2: Wanneer ging hij met pensioen? Wanneer was dat? Er staat geen datum bij hé? [14-9-1970]

G: Waarschijnlijk niet, nee.

I-1: Na vijftig jaar als broodbezorger.

G: En bakker, maar dat staat er niet bij. Maar hij bakte ook. Een slavenbaan. Een slávenbaan.

I-2: Ja, dat vertelde u de vorige keer.

I-1: Waarom noemt u het een slavenbaan?

G: Mevrouw, ...

I-1: Ja, ik snap het, maar...

G: Hij ging om elf uur 's-avonds, om tien uur ging hij weg, dan werd er dus deeg gemaakt in de bakkerij en werd er gebakken tot een uur of vier, half vijf en dan gingen ze op een stoel zitten, een paar uur sudderen. En om zeven uur moest die oven leeggehaald worden van brood. En om negen uur gingen ze de straat op tot 's-avonds een uur of zes, half zeven. Ziet u het gebeuren?

I-2: Dat zijn toch hele lange dagen hé.

I-1: Dat is toch niet menselijk...

I-2: Was hij de enige knecht?

G: Nee, nee, nee, ze waren met z'n vijven. Maar het was een hele grote wijk. Kun je wel nagaan, vanaf de Lammenschans tot aan de Schelpenkade.

I-2: Ja, de hele Tuinstadwijk.

G: Ja, de hele Tuinstadwijk.

I-1: En dat was hun wijk?

G: Ja, en dan ook de winkelwijk.

I-2: Ja, die was overdag natuurlijk ook open.

G: Want er werden natuurlijk ook koekjes gebakken. Ja, die was ook open. Goed, dat was dus mijn vader en die kwam thuis en die ging

I-2: Uw opa was ook bakker?

G: Ja.

I-2: Ook bakkersknecht?

G: Ook bakkersknecht.

I-1: Bij dezelfde?

G: Nee, die zat bij de LBF, de Leidse Broodfabriek. Weet u waar die gezeten heb? Aan de Mare. Daar heeft de Leidse broodfabriek gezeten, een hele oude fabriek.

I-2: Ja, je loopt er langs bij het Singelpark.

I-1: Maar die wijk bij de broodfabriek...

G: Dat is een andere wijk.

I-2: Ja, dat is een andere wijk. Maar maakte uw opa dus ook lange dagen?

G: Ja, precies hetzelfde.

I-1: Maar was het dan de gewoonte dat de zoon het overnam?

G: Nee, dat was het niet.

I-1: Hij werkte bij een ander bedrijf?

G: Nee, maar het was gewoon, mijn vader was bakker, dan word jij ook bakker en mijn oom was ook bakker, zijn broer. Dat ging gewoon zo. En ik zei op een gegeven moment, dat heb ik verteld, ik werd twaalf jaar en ging naar de ambachtsschool. Toen zegt ie: "Wat wil je dan worden?" Ik heb het verteld.

I-1: Ja, vertel het maar.

G: En dan zei die: "Wat wil je dan worden?" "Pap, ik denk dat ik bakker wil worden." Ik had het woord bakker nog niet uit mijn mond of ik had een klap in mijn gezicht. Ik voel het nog. Ik heb nooit geen slaag gehad, nooit niet. Dat is de enige klap die ik gehad heb. Hij zegt: "Alles mag je worden, geen bakker."

I-1: Heeft hij dat ook uitgelegd?

G: Nee, dat heeft hij niet uitgelegd, maar hij wilde het gewoon niet. "Van mijn part word je putjesschepper", zei die. Dat heeft ie wel tegen me gezegd. Maar geen bakker. Dus daar stond ik. En toen was ik twaalf jaar en toen kwam ik van school af. Maar nou nog effe die school.

I-1: Ja.

G: Kleuterschool tot '43. Op de hoek Herenstraat/Pioenstraat. Hij staat er nog.

I-1: Ja, ik zie hem zo voor me.

G: Zeg maar, ik was vier jaar, toen ging ik naar de kleuterschool, dus dat is '41/'42 en ik ben op 17 mei geboren. Dus ik ging gelijk, paf, op 17 mei ging ik naar school. Dus ik was 6 jaar, naar school. Naar de Stadhouderslaanschool. Die staat er nog.

I-1: Ja, maar wacht even, u zat op een school bij de Pioenstraat.

G: Ja, dat was de kleuterschool. Tot 6 jaar. En toen naar de Stadhouderslaan; die school staat er nog, is nu een Islamitische school.

I-1: Ja.

G: Tot eind '43. Ik schat dat als iemand dat terug kan halen uit de archieven. Dat, ik schat dus eind '43, dat we daar weg moesten, want toen werd de school gevorderd door de bezetter en toen gingen we dus naar de Zuiderkerk. Dat is dus aan de Lammenschans, waar dus nu het gezondheidscentrum zit. Daar op die hoek. En daar hebben we ook weer een jaar gezeten.

I-2: Maar hoe was dat in de Zuiderkerk? Dat is een groot gebouw. Zaten alle klassen dan bij elkaar?

G: Nee, allemaal apart. Dat werd dus met schotten, ik weet het allemaal niet, maar we werden allemaal apart... Maar ik heb altijd, de hele oorlog, les gehad.

I-2: En daarna, na de Zuiderkerk?

G: Toen zijn we dus naar de Kaasmarktschool gegaan.

I-1: Dat was een eind uit de buurt!

G: Ja, maar daar was een ding, daar was de, hoe heet dat, de... waar je eten kon krijgen, de gaarkeuken was daar.

I-2: De gaarkeuken.

G: En de kinderen, die daar op school zaten, die hadden allemaal wat extra's nodig. En die werden dus gebracht naar de Kaasmarktschool en kregen daar les en tegelijkertijd wat eten. Maar ik mocht daar niet eten van mijn moeder, alleen als er Friese pot was.

I-2: Maar wat is de Friese pot?

G: Friese pot is dus gekookte aardappelen, gestampt met rauwe andijvie en spekvet.

I-1: Ja, lekker.

G: Vertel het je kinderen maar, nou, ze geloven je helemaal niet.

I-1: Het is heerlijk!

G: Maar het is heerlijk. En dan als je honger hebt. Maar ik had geen honger.

I-1: Maar dat mocht van.....

G: Ja, dat mocht van mijn moeder. Dan kreeg ik een pannetje mee en een zakdoek. En dan zei ze: "Als er weinig kinderen staan en ze zijn allemaal al geweest en er is nog zat, dan ga je er weer achter staan, maar dan moet je eerst je pannetje schoonmaken met je zakdoek." Want anders konden ze zien dat je al gehad had. Handig hé.

I-1: Handig hé.

G: Ja, ja. Maar dat waren natuurlijk maar zulke hapjes hé die je kreeg. Maar genoeg voor een kind.

I-1: Maar u zei ook: "Toen werden we gebracht naar de Kaasmarktschool." Werden jullie gebracht?

G: Ik denk dat we gelopen hebben, ja. Ja.

I-1: En dan waren het kinderen daar uit de buurt?

G: Ja, die waren er ook bij, bij de gaarkeuken. Dan konden ze eten.

I-1: Maar omdat jullie uit die andere school gingen, naar de Kaasmarktschool.

G: Want in de Staalwijk hadden wij geen gaarkeuken. Dat was daar niet, want je had maar bepaalde punten in de stad waar een gaarkeuken was. Kaasmarkt, Haagweg en nog een ergens. Ja, dat was nou eenmaal zo.

I-2: En pasten jullie allemaal in de Kaasmarktschool?

G: Ja, makkelijk. Makkelijk.

I-2: Waren er ook kinderen van jullie school verdwenen?

G: Dat denk ik wel, maar dat ken ik me niet herinneren. En toch, in die tijd, dat we daar op school zaten, werd er door de juffrouw verteld: "Denkt 'r om, als de vliegtuigen over komen, dan moeten jullie onder de tafeltjes gaan zitten." Vanwege de scherven natuurlijk. Want er was luchtgevechten bij het leven. Maar wisten wij veel, wisten wij veel.

I-1: Je wist ook niet of het erg is.

G: Kaasmarktschool, en toen was het '45. En toen gingen we terug naar de Stadhouderslaan. En daar was ik dus ongeveer, nou pakweg, dan negen à tien jaar? Ja. En de eerste twee klassen, dat ging. Maar toen kwam ik in de derde of vierde klas en toen kwam ik bij een meester en die school dat was dus een tweedeling school; de kinderen van de Professorenwijk waren de ene kant en de kinderen van onder de Lammenschansweg, dat waren dus de gewone mensen, dat was anders, die mochten niks. Maar die kinderen van de Professorenwijk, die konden naar Franse les en d'r werd aan ons niks gevraagd. Terwijl wij ook wisten dat wij ook dat konden. Want we zaten in dezelfde klas.

I-1: En was die tweedeling al in de klas?

G: Later ben ik dat gaan terug gaan denken en dat voelde ik, dat voelde ik gewoon.

I-1: Maar ik bedoel, werd dat onderscheid al in de klas gemaakt of zaten ze in aparte lokalen?

G: Nee, in de klas zelf. En daar heb ik dus ontzettend veel, gewoon veel slaag gehad, veel slaag van de schoolmeester.

I-1: En waarom kreeg u dat?

G: Misschien dat ik...

I-2: Omdat u uit de verkeerde wijk kwam. Nee toch?

G: Nee, maar ik was een ander kind. Ik was geen professorenkind. En misschien dat ik te veel naar buiten zat te kijken.

I-1: Vaak uw mond open deed?

G: Misschien ja, of dat ik een meisje aan de haren trok. Ja, ik heb daar slaag gehad. Ik heb daar slaag gehad.

I-2: Was u ook ondeugend in die periode?

G: Ja, ik was ondeugend. En daar op die school heb ik dus ook veel gespijbeld. In die klas heb ik dus veel gespijbeld.

I-1: U kreeg ook wel een hekel aan school?

G: Onvoorstelbaar. Onvoorstelbaar. En toch, met mijn rekenen, taal, geschiedenis en al die vakken, ik heb er nog nooit zoveel van gehad als nu. Ik merk het nog, zo goed werd die school geleid. Zo goed onderwijs gaven ze. Dat wel.

I-1: Het onderwijs was goed.

G: Perfect.

I-1: Maar de begeleiding....

G: Ja, dat waren maar bepaalde meesters hé. Er werd niet gevraagd. Mijn moeder is vaker naar school geweest, dat mijn vriendje zei: "Buurvrouw, Sjakie heb weer slaag gehad." En mijn moeder, die was niet bang hé. Die ging naar school toe. "Waarom sla je dat kind nou?" Dat vermoed ik. En dan zeiden ze: "Weet u wat u moet doen? U moet die jongen ervan af halen." Ze zegt: "Am me nooit niet." Want mijn moeder was christelijk. Ze zat bij het Leger des Heils en die wilde dat ik op een Christelijke school zit. Maar het gebeurde gewoon. Het gebeurde gewoon. Ja.

I-2: Dit was na de oorlog hé.

I-1: Maar ja, ik denk van toch van, hoe kan het dat het gebeurt en dat het bleef. Want hield u dan ook die meester?

G: Ja, twee of drie klassen, twee klassen heb ik hem zeker gehad. Ja, want hij ging mee van de vierde naar de vijfde klas.

I-1: En dan ben je ertoe veroordeeld. Hadden daar meer kinderen last van?

G: Ja, dat hadden meer kinderen. Ik had een paar vriendjes, die hadden precies hetzelfde. Die kregen ook af en toe zo'n of ze trokken een oor uit.

I-1: En had u dan het idee dat het kwam omdat u niet oplette of dat u uit de verkeerde wijk kwam?

G: Ik denk wel uit de verkeerde wijk. Want dat was allemaal werknemers in de wijk vanaf de Lammenschans daar, grote fabrieken, grote drukkerij, grote wolfabriek. Het waren allemaal kinderen van die mensen.

I-2: Dat waren de ondernemers. [=werknemers]

G: Dat waren de ondernemers[=werknemers]. En die daarboven in de professorenwijk, dat waren mensen die dus op kantoren zaten en fabrieken hadden. En ik kon dat goed merken. Later ben ik dat helemaal door gaan denken, ik heb een verleden. En ik denk ja, dat is het geweest. Maar ik heb onderwijs gehad, geweldig, maar ik heb ook gespijbeld.

I-1: En lukte dat ook, dat spijbelen? Want dan is het toch aanleiding om weer

G: Ja, ja. Maar het lukte wel. Mijn moeder schreef een briefje of ze ging ernaar toe, ik weet het allemaal niet of hij was ziek of er was dit. Maar ik was niet ziek, want ik ging met een boer mee.

I-2: Wist uw moeder dat u spijbelde?

G: Ja, dat wist mijn moeder.

I-1: Dus die steunde u toch?

G: Ja, die zei: "Ga jij maar lekker met de boer mee."

I-1: En je was ziek.

G: Maar ik heb dus in mijn vrije tijd, in de vakanties was ik bij een boer op de Schelpenkade. Is ter nog, op de hoek.

I-1: Ja, die is er nog, zo'n witte hoekgebouw. Dat ziet er echt uit als een boerderij.

G: Ja, maar je moet de Schelpenkade wel op hoor [nr. 4].

I-1: Ja, maar dan is het toch ergens op een hoek?

G: Ik denk dat het 25 meter van de Witte Singel af is.

I-2: Ja, hij steekt ook een beetje uit.

G: Ja, daar had je ook het keerpunt. Zo heet ie vanwege de trekschuit vroeger jaren. Want je ken 't zien, het is daar breder.

I-1: Een kommetje als het ware hé.

G: Ja. Ik vond het geweldig bij die boer en ik was daar... Er waren twee vrijgezelle vrouwen..

I-2: Hoe heette die boer?

G: Rijnsburger.

I-1: Rijnsburger op de Schelpenkade. Maar een boer op de Schelpenkade, in de stad. Wat deden ze dan, wat hadden ze?

G: Ze hadden land op de Zoeterwoudseweg. Weet je het klooster in Zoeterwou zo'n beetje?

I-1: Ja.

G: Daar tegenover had die boer het land.

I-1: Dus hij woonde in de stad, maar zijn land was in Zoeterwoude.

G: En 's-winters stonden de koeien op de Schelpenkade.

I-1: Ja, waarom niet.

G: En daar hadden twee vrijgezelle zusters en een vrijgezelle boer en nog een echtpaar, zijn vader en moeder. [Teunis Rijnsburger overl. 29-6-1951, Neeltje Zeeuw overl. 8-11-1961; hun zoon Dirk overleed, 60 jaar oud, 30-6-1953] En ik had daar een hereleven. Want ik werd daar verwend bij het leven.

I-1: Hoe kwam u daar terecht?

G: Als jongetje kijken, achter die koeien aan lopen. En op een gegeven moment kwam ik op die boerderij en ik ben daar tot aan mijn dienstdtijd haast gebleven. Elke keer weer. Ik werkte al op de Constructie, ging ik op zondags nog melken in de winterdag. Gek hé.

I-1: Nee, als het ergens warm is en je wordt opgevangen en ze waarderen je.

G: Ja, altijd, als jongetje, ik was natuurlijk nog een heel klein jongetje. Maar in de zomerdag in augustus was het hooimaand. Dan moest ik constant in Zoeterwou. En dan gingen we met het paard gingen we de hooimijten halen. En die hooi werd naar de Schelpenkade gebracht en daar op de hooizolder.

I-2: Hoelang heeft die boerderij nog bestaan? Als boerderij?

G: Mevrouw, daar vraag je me wat.

I-2: Tot na uw dienstdtijd?

G: Ja, ja. Nee, zeker niet. Ik kwam op een gegeven moment kwam ik daar, in vakantie of wat anders en toen miste ik die boer. En toen zeiden ze: "We scheiden ermee uit. Het is hier weg!" En die knechts, ze hadden twee knechts, en dan zeiden ze tegen me: "Sjakie, we gaan hier weg. De boer is dood." Maar ik wist helemaal niet wat of er was. Maar toen is die boerderij opgeheven. En mijn jeugd, als God leefde ik daar. En ik vind het verschrikkelijk mooi. En ik kom daar nog weleens en hij is nou weer verkocht. Maar dan zeg ik tegen die man, hier liggen de mooiste jaren van mijn kindertijd.

I-1: Heerlijk als je zo'n warme uitwijkplek hebt.

G: Ik ken niet tegen de kou. En in de winterdag, maar ja, de Witte Singel daar lag zo ijs hé, dat is nu niet meer, en dan had ik het weer koud en dan ging ik naar die stal toe tussen de koeien in staan. En dan kwam een van die zusters: "Sjakie, wil jij een glaasje melk?" "Ja."

I-2: Ik wil nog heel even terugkomen op de Stadhouderslaanschool. Toen de Duitsers daar weg waren hadden ze daar mooie dingen achtergelaten.

G: Ze hadden allemaal geschilderd. Ik denk dat er schilders bij die soldaten waren en die kwamen uit Beieren. En dan hadden ze allemaal taferelen uit Beieren op de muren geschilderd. En daar kwam ik terug en ik heb het gezien, maar het was zo gauw weg. Ja, daar hebben ze gewoon over gekalkt.

Want in die school, op de hoek stond een warmwaterketel van hun waar ze dus eten in kookten. Een veldkookkeuken stond daar. Maar daar hebben ze dus tot de bevrijding gelegen. Maar wij kwamen rap terug naar die school. Maar ik zie het nog zo voor me, allemaal taferelen, allemaal weg.

I-1: Dan was het van de vijand, dus moest het weg, maar later denk je van...

I-2: Maar het is gewoon heel leuk dat u zich dat herinnert.

G: Ja. Dat was schooltijd.

I-1: Ik had daarvoor eigenlijk ook nog een vraag: Wat is nou een heel vroege herinnering, zou u dat weten? Want u heeft zoveel beleefd?

G: Nou, dat is toch de kleuterschool. Met die strookjes papier gingen we slingers maken. Dat ligt mij nog bij.

I-1: Ja, met zo'n lange pen?

G: Slingers maken.

I-1: Van die matjes vlechten?

I-2: Nee, slingers maken.

I-1: Oh, en dan aan elkaar.

G: Voor de rest weet ik het niet.

I-1: Maar U zat op een christelijke school.

G: Christelijk gereformeerd.

I-2: En u vertelde tussendoor dat uw moeder bij het Leger des Heils zat.

G: Ja, mijn moeder zat bij het Leger des Heils. Mijn moeder was daar erg mee. Die vond dat mooi. Die familie Niehot, die was ook in het Leger des Heils. D'r moeten nog neven en nichten wezen die erbij zitten.

I-1: Hoe merkte u dat thuis dat zij bij het Leger des Heils was?

G: Wij gingen er naar toe. Op de Hooigracht naar dat gebouwtje. Met Kerstmis en met Pasen.

I-1: Want als nou uw moeder bij het Leger des Heils zat, hadden jullie ook nog een andere kerk waar jullie naar toe gingen?

G: Nee, wij gingen niet naar de kerk. Nee. Dat was echt zo'n beetje de schooltijd hoor. Ja, dat was onder oorlogstijd.

I-1: Hoe was die voor u?

G: Fantástisch!

[Alle drie lachen]

G: U hebt het gelezen hé?

I-1: Ja, en zij heeft mij kopieën gestuurd. Dus ik heb het ook gelezen.

I-2: Wij hebben het nu over het boekje 'Jong in oorlogsjaren' van Robert Jan Blom. [Het betreft het hoofdstuk 'Eigenlijk heb ik een moordjeugd gehad.']

G: Ja. En alle verhalen hé, alle verhalen van alle kinderen ook, het komt allemaal terug.

I-2: Maar het verschil voor u was dat u in de oorlog heel veel vrijheid ervaarde.

G: Ja.

I-2: En na de oorlog voelde u zich beperkter door die opleidingen en door de school.

G: Ja, in de oorlog zwierven wij door de stad heen.

I-2: Met vriendjes?

G: Ja, we zaten overal.

I-2: Allemaal leeftijdsgenootjes of waren er ook ouderen bij?

G: Nee, allemaal leeftijdsgenootjes.

I-1: En dan zochten jullie elkaar op?

G: Mevrouw, we waren altijd op de straat. Want het waren huisjes, ga maar kijken in de Bloemistenlaan, net zo groot als hier, met zeven kinderen erin, oh met vijf kinderen, laat ik het zo zeggen.

I-2: En dan gingen er broertjes, oh nee, ik bedoel zusjes mee?

G: Meestal wel ja. En dat is dát zusje. Wij gingen altijd met z'n tweeën.

I-2: Hoe heet zij?

G: Christina, naar mijn moeder.

I-2: Met een strik in haar haar. Een mooie foto van jullie tweeën. Is dat op school genomen?

G: Ik denk het wel.

I-1: Ja, kijk die stoeltjes, thuis nam je geen foto's. Echt een schoolfoto.

G: Maar ik bedoel, dan komt de oorlogstijd, zeg maar drie/vierenveertig. En dan zie je wat. Voor ons, nogmaals, met die Duitsers meelopen, snoepjes krijgen. Niet bang wezen, nergens bang wezen.

Alleen d'r werd dus in Oegstgeest stonden er dus luchtdoelkanonnen. Je weet wat dat is hé? Er werd dus een granaat afgeschoten, zo groot. Ik heb dat zelf in dienst meegemaakt. Er zat zo'n granaat op. En die ontplofte op 33 meter hoogte. Want die Amerikanen vlogen overdags en de Engelsen vlogen 's-nachts. En wat gebeurde er dan? Die spatte uit mekaar. En wat deden wij als jongens, dan gingen wij scherven opzoeken.

I-1: Scherven opzoeken.

G: Hier staat het.

I-2: Het staat in de krant genoteerd.

G: En toen heb ik dus van een Duitse soldaat een klap gekregen, wij jongens. Naar binnen! Want als t'r een scherp op je hoofd komt, gaat ie er dwars doorheen. Maar dat is het punt. Ja, dat deden wij, zoeken. Je had geen speelgoed!

I-2: Nee, je speelde op straat en je speelde met de dingen die op straat waren natuurlijk.

G: Ja, een steen, een stukje hout, een katapulttouwttje. Als je een touwtje had dan was je de koning te rijk. Je had niks.

I-2: Nee, zelfs aan het eind van de oorlog helemaal niet meer, want er was geen hout meer om hutten te bouwen.

G: Maar in de oorlogstijd, ik heb dus dat vliegtuig op de Hooigracht neer horen vallen.

I-1: Bij het ziekenhuis?

G: Ja, bij het ziekenhuis. En toen werd ik naar binnen getrokken door een vrouw. Want er was dus een luchtgevecht hierboven en toen kwam er een naar beneden toe. En toen zegt ze: "Hier, naar binnen toe." Toen kwamen we uit het Overdekte. Weet je waar dat is?

I-1: Ja, in de Haarlemmerstraat.

G: Daar hadden we gezwommen, want dat ging gewoon door. We gingen naar huis toe als kinderen zijnde, met zusjes en zo. En toen was hier een luchtgevecht boven en dan kwam er een naar beneden toe en dat was daar. Voor hetzelfde geld was ie waar wij liepen...

I-1: Hemelsbreed is dat maar een klein stukje. Een kilometer.

G: Niks. Maar toen werden we naar binnen getrokken. De deur ging open en het was over: "Ga maar naar huis." Je ken het niet voorstellen hé.

I-2: Dan zie je toch dat iedereen weer voor elkaar zorgt. Er zijn kinderen op straat en die worden naar binnen gehaald. Heel mooi.

G: Ja.

I-1: Maar ook zeggen van: "Ga maar naar huis, dat kun je wel."

G: Wij waren heel zelfstandig. Maar met die Duitsers bij mijn vader, nooit wat meegemaakt. Bij die school stond dan de gaarkeuken; daar waren ze aan het koken. Maar ik had geen honger hoor. En dan zeiden ze: "Wil je een stukje brood?" En dan zei ik: "Nee, nee, nee, ik mag niet van mijn moeder." Maar mijn vader stond altijd te bakken voor die Duitsers.

I-1: Maar uw vader, die bakte voor de Duitsers...

G: En voor de Nederlanders.

I-1: En voor de Nederlanders, maar ik bedoel: was er dan meer dan brood alleen?

G: Dat weet ik niet hoor.

I-1: Maar omdat u zegt: "We hadden gewoon geen honger."

G: Nee, we hadden geen honger. Ja, maar dat zat weer aan moeders kant. Groente en zo en als er bonen waren werden er bonen gehaald en zo. Maar toen was dat allemaal binnenlands gebruik. Nu is het allemaal 70% export.

I-2: Ja, regionaal hé toen.

G: En toen was ik twaalf jaar en toen zei de buurman, en ja, toen was de oorlog natuurlijk dik afgelopen...

I-1: Maar ik wil nog even vragen van, hebben we alles gehad hoe het met uw ouders was in de oorlog?

G: Goed. Mijn vader die bakte gewoon, die kwam 's-avonds laat thuis en mijn moeder regelde het huishouden.

I-1: En hoorde u daar nooit verhalen van hun over spanning van wat er gebeurd was in de oorlog?

G: Ja, nee, nee, dat stukje, hoe moet ik dat nou zeggen. De mensen waren, ze kregen nog wel wat maar niet genoeg. Je ging net niet dood. Maar bij ons was er een beetje meer. Dus wat gebeurde er? "We gaan even naar Koos en Stien", want zo heetten mijn vader en moeder, "effe gezellig". Maar dat was niet voor de gezelligheid, maar ze kregen een extra sneetje brood.

I-2: Ja, dus elke dag het huis vol.

G: Ja, dat zit er wel in. Maar ja, ik weet niet hoe het 's-avonds was. 's-Avonds om acht uur moesten wij naar binnen toe. Ja, we werden naar binnen gehaald, schiet op, naar binnen. Maar nogmaals, het staat erin, je kunt het zo opschrijven. Ga maar in de archieven na, het klopt allemaal. Ik heb alle verhalen gehoord van dat ik dacht, meneer, hoe heb je het in je hersens, waar haal je het vandaan? Bombardementen op Leiden, bombardementen dit, bombardementen.

I-1: Het ligt eraan hoe dicht of je in de buurt woont; er is natuurlijk ook wel gebombardeerd.

G: Met twee bommen hé. Twee bommen tegelijk. Ik heb ze zien vallen. Zo uit het vliegtuig zie je twee eitjes vallen. Maar je weet natuurlijk niet wat het is hé.

I-2: Maar als kind weet je natuurlijk niet wat daarvan de gevolgen zijn, dus je ziet gewoon dat gebeuren, maar niet de consequenties.

G: Op de spoorbrug naar Utrecht toe, daar heb ik het ook zien vallen. Maar daar zijn, toen werden we dus tegen de grond gedrukt door een Duitse militair.

I-1: Goed zo.

G: Kinderen, ze deden niets. Het waren hier geen gevechtstroepen, het waren hier troepen die moesten uitrusten. En ze gingen hiervandaan naar Normandië of naar Duitsland, weet jij veel. Dat wisten wij niet. Hier gebeurde niks.

I-1: Merkte u dan wel of uw ouders, want ik kan mij voorstellen dat je daar als kind niet bij stilstaat, maar hoe het verder in Leiden was, hoe de politie zich gedroeg?

G: Ja, de politie, daar heb ik een ander verhaal van gehoord. Dan kom ik dus op de Roodenburgerstraat terecht. Daar zijn alle Joodse kinderen, ja, ga maar kijken, de koffers staan er, de Duitsers brandden zich er niet aan hé, dat deed de politie. Dat is mij altijd bijgebleven. Maar dit vind ik het ergste hoor wat ik meegemaakt heb. Ik heb het u laten zien, maar dit vind ik het ergste. Daar kun je Sjaak van der Linden onder zetten en daar ken je de hoek Bloemistenlaan/Herenstraat onder zetten.

I-2: Dit is een krantenartikel over de moffenmeiden.

G: Want diezelfde meisjes ...

I-1: Want dat heeft u gezien?

G: Ja.

I-2: Wat heeft u precies gezien? Waar was u toen?

G: Op een kar op de Herenstraat, een hele oploop, stonden ze op een kar.

I-2: En hoeveel meiden waren dat?

G: Ik denk een stuk of drie, vier. Maar diezelfde meisjes die woonden in de Bloemistenlaan en de burens die kregen wel wat eten en wij als kinderen kregen wel snoepjes. Ik heb me zo aangegrepen.

I-2: Wat vond u hier het moeilijkste van?

G: Dat ik niets kon doen, maar ja, ik was acht.

I-1: Maar moffenmeiden. Je kunt als meisje toch ook van een Duitse soldaat houden? Dat kan toch?

G: Ja, dat kan.

I-2: Dat was in die tijd veel zwart/witter.

G: In die tijd gebeurde dat niet. Dat is van de oorlogstijd het meeste bijgebleven. Dat. Maar voor de rest, geweldig!

I-2: Mooi is dat. En dan zitten we na de oorlog.

I-1: Hebben we de scholing gehad?

I-2: Voortgezet onderwijs nog.

I-1: Ja, maar die school, wat wilde u daar nog over kwijt?

G: Wat ik verteld heb van die leraar, ik mag het feitelijk niet zeggen, het komt niet in de krant hé.

I-1: Nee.

G: Ik heb altijd gezegd: "Als ik mijn rijbewijs heb en hij komt voor mijn auto, rij ik hem dood." Zoveel haat had ik tegen die man. En hij had zelf geen kinderen. Ja, het was een rôt vent. Dat was de school en dan is het over. En dan word ik 12 jaar en dan moet ik naar de ambachtsschool.

I-1: U mocht dus geen bakker worden?

G: Nee.

I-1: Hoe zag u dan toen op dat moment uw eigen toekomst? Dachten jullie daar weleens over na?

G: Ik wou in de metaal. Ik wou machinebankwerker worden. Want bij de boer, daar kon ik de wielen het vet erin smeren en dat vond ik geweldig. Of een wiel eraf halen met de boer samen. Want ik was natuurlijk te klein. En dan repareren vond ik geweldig. Dus ik denk: dat word ik. Dus ambachtsschool en machinebankwerker worden.

I-1: Dat kon vanaf het begin? Dus u kwam eigenlijk toch met dat plan binnen.

G: Ja. Mijn moeder zei: "Je gaat naar de ambachtsschool." Ja, dat vond ik geweldig.

I-2: Waar was de ambachtsschool trouwens?

G: Haagweg 4. Prachtig gewoon, een heerlijke school. En daar had ik een jaar en toen kwam mijn buurman van de overkant van ons wonen en die zei: "Sjakie, wil jij een gulden verdienen?" Nou, een gulden. Ja, ikke wel. En mijn vriendje zei: "Sjaak, zullen we dat doen?" "Ja, ga maar wel proberen." Wat gingen wij dus doen? Wij gingen naar de gasfabriek op de Langegracht. Meegemaakt?

Waarschijnlijk niet. Waar nu de staat. Daar was een gasfabriek. En uit die gasfabriek daar werd dus steenkool vergast en wat kwam daaruit kwam, dat was cokes. En daar zat dus stenen tussen. Want tussen de steenkool, en wat moesten wij nou doen? Wij moesten de cokes eruit halen. En in een grote ton gooien totdat ie vol was en die man had een mud cokes en dat verkocht ie. Dat was een leuke handel. En dan kregen wij dus een gulden voor een zaterdagochtend. Nou, dat was wel geweldig. En toen moest ik weer naar school toe.

I-1: Hoe oud was u toen?

G: Twaalf, dertien. Ik denk dat ik tegen de veertien jaar an was. En toen had ik geld geroken, want ik had geld in mijn zak. Ik kreeg thuis wel een dubbeltje of vijf cent, maar ik had nooit een gulden in m'n zak. En ja, moet je horen, toen zei ik tegen mijn moeder: "Ik wil werken." "Werken? Je gaat naar school toe!" "Nee, ik heb er geen zin meer in."

I-1: Daar ging u nu met uw machinebankwerker.

G: Ja, dat besef je ook niet. Ze zegt: "Weet je wat? Je oom werkt op de Hollandse Constructie en ik zal vragen of ie effe een baantje voor je weet en dan ga je maar naar de fabriek toe." Ja, dat vond ik wel prachtig. En dan kwam ik in de fabriek.

I-1: Dat is die fabriek, de HCW.

G: Ja, en daar moest ik komen en dan werd ik aangenomen. Als nageljongen.

I-1: Ja, dat vertelde u de vorige keer.

G: Ja, nageljongen is dus klinknagels heet maken en an de klinker geven en die maakte dus twee platen aan mekaar en dat ging dan onder luchtdruk. Zonder gehoorbeschermer, niks. Daar begon je. En dat moest ik dus een x aantal weken doen en dan: "Kom eens effe, Sjakie." Ja ja. Dan moest ik bij de baas komen. "Ja, Sjakie, nu gaan we wat anders doen." Oh Oh. "Je gaat naar de bedrijfsschool." Ik denk: bedrijfsschool? Wat is dat nou joh. Want het was '54, men had geen vaklui meer. Je leidde al die mensen op en al die jongens die werden dus opgeleid. Je moest naar de bedrijfsschool. Ja, dat is één dag in de week in de fabriek met een leraar. Dan leerde je vijlen, daar leerde je zagen, dan leer je boren. Geweldig, allemaal leuk. Maar..... vier avonden naar de avondschool.

I-1: Dat zat erbij?

G: Ja, dat zat erbij. Ik denk: wat gaan we nou krijgen joh. Ja, maar dat moest. Want je had niks te vertellen.

I-2: Hoe reageerde uw moeder hierop?

G: Geweldig.

I-1: Die vond dat wel mooi?

G: Ja, die vond dat prachtig. Mijn vader niet, die sliep alleen maar.

I-1: Misschien zouden uw ouders dat best wel geweten hebben.

G: Jaaaa, enne, toen moest ik naar de ambachtsschool en...

I-1: Nee, maar wacht even, die avondschool? Waar was die dan?

G: Op de Haagweg.

I-1: Was ook op de Haagweg, dus u ging weer terug naar uw oude school?

G: In de Haagweg heb ik niet op de lagere school gezeten, in de Stadhouderslaan heb ik op school gezeten.

I-2: Maar het eerste jaar was toch ook op de ambachtsschool?

G: Ja, dezelfde school.

I-1: Maar nou kwam u terug als iemand die al in het vak zit.

G: Ja, en dan moesten we daar dus rekenen en taal en alle vakken kreeg je. Werktuigkunde. En dan had ik een leraar, een oud-marineofficier, en die zei: "Jij gaat met mij mee." Die woonde bij mij in de buurt, en die zegt: "Jij gaat 's-avonds met mij mee en we gaan samen ook weer terug." En ik heb daar drie jaar gezeten. Ik haalde al mijn diploma's. Ik ging overal doorheen. Ik haalde allemaal zevens, achten, ik ken ze zo laten zien, zevens, achtens, negens.

I-2: Die oud-marineman die steunde u?

G: Ja, die had dat in de gaten. Meerdere jongens hoor. Meerdere jongens. Maar die had zo'n kennis, die kerel.

I-1: Ja, en zicht op de capaciteiten van de kinderen.

G: Ja, geweldig. Ik was 18 jaar en had al mijn diploma's.

I-1: Mooi hoor. Hoe kijkt u daar achteraf op terug?

G: Geweldig.

I-1: Maar ook hoe dat heeft uitgepakt. Het is goed uitgepakt met die jongen die eigenlijk niet meer naar school wilde.

G: Het is allemaal goedgekomen.

I-2: Via een omweg kom je weer goed terecht hé. Was uw vriendje daar ook nog bij?

G: Ja, een vriendje was erbij. Precies dezelfde. Hij is jammer genoeg al overleden, maar ja, dat is het leven. Maar ik liep er zo doorheen. En ik was 18 jaar en nogmaals: al mijn diploma's. En toen kwam de gemeente Leiden. Toen kwam er een briefje in de bus. U moet voor de dienstplicht gekeurd worden. Ik denk: wat gaan we nou weer krijgen? Maar mijn vader zei toen: "Jij gaat de dienst in. Jij bent de eerste jongen." Zo! Nou, ik de dienst in.

I-2: Hoe vond u dat?

G: Later. In het begin niet zo erg, maar later denk ik: het is heel goed geweest. Heel goed geweest.

I-2: In welk opzicht?

G: Jezelf dwingen om alle dingen te doen. Niet wachten tot een ander wat doet, zelf wat doen en het valt op. Ze hadden het gauw in de gaten. Je moest twee jaar dienen, of achttien maanden. Na een jaar kreeg ik een streep. Want ze hadden het door. Toen was mijn kostje gekocht. Toen was mijn kostje helemaal gekocht. Leuk. We hadden goed te eten.

I-1: Toen was uw kostje gekocht, in welk opzicht?

G: We leefden gewoon. En ik kreeg verkering, maar ja, dan was je dus 14 dagen van huis af. Na 14 dagen mocht je weer een weekend naar huis. Dat was leuk.

I-2: Hoe lang duurde de dienstdienst?

G: Achttien maanden. Maar je moest ook wel na twee jaar weer op herhaling, Weer zes of acht weken. Ja. En toen werd het 1957 en toen zijn wij getrouwd. In dienst.

I-2: OK.

G: Ja, we hadden gesnoept!

I-1: Maar terwijl u ook nog in dienst zat? Toen mocht u er ook niet uit?

G: Nee, maar we kregen wel meer verlof. Die kapitein zegt: "Ga jij maar naar huis toe." Maar dan is het zo: als je dus thuis bent, normaal krijg je een gulden en als je thuis bent krijg je drie guldens, want de kost moet betaald worden. Maar dat werd natuurlijk meer thuis. Dat vonden ze wel goed. Maar die kapitein zei: "Ga jij maar 14 dagen naar huis. Kom over een week maar terug" en dan weer veertien dagen weg. Maar ja, dat was aan het eind van mijn diensttijd hoor. In februari zwaaide ik af. Geweldig geweest. Ja.

I-1: Waar was dat in dienst?

G: In Ermelo, Harderwijk.

I-1: Ja, de Veluwe.

I-2: Wat was uw taak in dienst?

G: Ik was foerier.

I-2: En wat doe je als foerier?

G: Eten, kleding, munitie en alles. Maar ik zat in de kleding. Ik kleepte soldaten aan. Dan had je rekruten en die hadden niks. Dan kregen ze een broek en van jou kregen ze een hemd, wat anders weer totdat ze een zak vol hadden. "Ja, ga maar weg, ga nou maar naar jouw kamer toe en ga nou maar opvouwen."

I-2: Maar vulde u daar hele dagen mee?

G: Ja, ja. Maar op een gegeven moment is dat over. Dan heb je een groot magazijn. Ze hebben een vreselijk hele grote magazijn op de Veluwe. En dan ga je inventeren [inventariseren], kijken wat er nog legt. Ja, dan ken je naar het andere gebouw. Jij daarheen. Als je normaal twee uur werkte deed je het daar in nog geen half uur. Allemaal gecheckt. 't Lag allemaal prima. En uit dienst weer terug naar de fabriek. Ja, want ik had een contract met de fabriek.

I-1: Ja, HCW.

G: Nog steeds HCW, want ik was daar in dienst gegaan en ik moest daar terug. Maar ik was in dienst en toen zag ik de blauwe lucht. En toen kwam ik in de fabriek in die hal. Ik denk: "Dat wil ik niet meer." Maar ja, je had een contract. Die kon ik niet verbreken. Dan moest je dus een aanvraag indienen om ontslag te krijgen als je een nieuwe baan had. Eerst laten zien dat je een nieuwe baan had en dan moet je een verzoek indienen voor ontslag. Jah.

I-2: Dat is andersom.

G: Ja, dat is andersom. Want ze willen hun vaklui niet kwijt. Ze hadden in jou geïnvesteerd!

I-1: Ze hadden in jou geïnvesteerd.

G: En dat wilden ze niet natuurlijk. Maar ik gaf niet op. Ik heb een vakbond. Ik zeg: "Ik ken een nieuwe baan krijgen op het Academisch ziekenhuis [AZL]."

I-1: Die had u dus ook al op zicht?

G: Ja, die had ik op zicht. Daar was ik al voor aangenomen. Maar ik moest ervoor gekeurd worden natuurlijk. Als je maar nooit zegt dat je voor geld gaat. Je moet dus positieverbetering zeggen.

I-1: Ja, dat is een mooie kreet. Want dan laat je zien dat je wat ambitieus bent.

G: Maar in mijn achterhoofd zat natuurlijk....Ja, toch.

I-2: Maar u was dus lid van de vakbond?

G: Ja.

I-2: Al vanaf het begin?

G: Ja. De connectie met de vakbond, ik weet dus niet precies hoe dat zat hoor. Maar ik werd benaderd door de vakbond wel. [...] Het was dus een hele goede werkgever hoor. Dat was het Rijk hé, dat was het Rijk.

I-2: Maar wat was de verbetering precies?

I-1: Want HCW wilde u natuurlijk niet kwijt.

G: Nee, natuurlijk niet. Die wilde mij niet kwijt.

I-1: Maar u kon een baan aantonen?

G: Ja, dan moest ik dus naar het Gewestelijk Arbeidsbureau. Die moesten toestemming geven. Of niet. Het werd goedgekeurd of afgekeurd.

I-2: Via het arbeidsbureau?

G: Via het arbeidsbureau. Maar ja, AZL is het Rijk, en die dus heeft een steentje voor.

I-2: Ook bij het arbeidsbureau?

G: Nee, die was particulier. HCW was particulier natuurlijk.

I-2: Ja ja. Maar het arbeidsbureau moest beslissen. Hoe zit dat dan?

G: Ja, die moesten beslissen en die zeiden dus: naar het AZL is een positieverbetering, Klaar. Af.

I-2: OK, omdat u dan naar het Rijk gaat.

G: AZL was dus een goede werknemer [=werkgever]. Waarom? Ze gaven gelijk veel meer kindertoeslag. En ik had dus een dochter en dat werd verdubbeld. Ja. Heel raar.

I-2: Qua geld ging u erop vooruit, maar dat mocht je niet hardop zeggen.

G: Nee, dat mocht je niet zeggen daar.

I-2: Maar wat ging u doen bij het AZL?

G: Onderhoudsmonteur.

I-1: Want de baan die u zag dat was onderhoudsmonteur.

G: Dat was machinebankwerker, dus onderhoudsmonteur, een kraan vervangen, de centrale verwarming vervangen en hier wat lassen en daar wat lassen.

I-2: Maar u had het over de blauwe lucht.

G: Ja, toen ik in dienst zat.

I-2: Ja, maar u wilde ook graag weg uit de fabriekshal.

G: Ja, maar het AZL zijn gebouwen. Dus je loopt van het ene gebouw naar het andere gebouw.

I-1: Het is levendiger.

G: En je hebt natuurlijk nog weleens wat buitendienst.

I-1: Afwisselend.

G: Ja, veel afwisselend. Daar. Ik heb dus twee jaar gezeten. Met plezier.

I-1: Hé, twee jaar? En het was zo'n goede werkgever.

G: Ja, maar toen wilde ik weer wat anders. Toen ben ik dus gaan solliciteren, want bij het AZL is het zo, toen die tijd, als je daar twee jaar in dienst was moest dus je je eigen inkopen in het pensioenfonds. Ja, dat is heel raar, maar dan moest je je inkopen, dan bleef je pensioengeld, dat je betaald had, ging in de pensioenpot. En als je dus zei: nou, ik wil dit niet, ik ga van baan veranderen, dan kreeg je dat mee.

I-1: OK. Dat is net als je trouwde als je in het onderwijs zat.

G: Dan?

I-2: Dat heb ik nooit meegemaakt.

I-1: Nee, ik ook niet. Dat is eigenlijk hetzelfde. Dat vind je dan op dat moment heel onredelijk.

G: Ja, er gaan dus twee pensioenjaren uit.

I-2: Wat je gespaard had, dat kreeg je gewoon mee.

G: Maar dat hield ook in dat je na twee jaar in vaste dienst kwam. Dan kon je niet ontslagen worden. Maar dat is niet meer.

I-2: Maar u wilde niet in vaste dienst?

G: Nee, natuurlijk niet.

I-2: Wat bent u toen gaan doen?

G: Er stond een advertentie in de krant van een liftmonteur gevraagd annex machinebankwerker.

I-2: U wilde letterlijk hogerop hé?

G: Ja, ik denk: wat gaan we nou genieten. Ik zeg tegen Tony, dat is dus mijn vrouw: "Wat zal ik doen?" Ze zegt: "Waar brood is te koop, daar mag je van mijn heen. Als er maar brood op de plank is." Dus advertentie en die was in Den Haag. Een grote zaak van roltrappen, liften, machinebankwerker, allerlei. Precies in mijn straatje. Dus ik gesolliciteerd of ik wilde komen praten. "Maar wilt u wel uw diploma's meenemen?" Ik zeg: "Ja, dat zal ik wel doen joh." Dus ik kwam daar bij die mensen. "Ik moet nog wel een maand opzeggen." "Ja, geen punt". Daar heb ik dus negen jaar gewerkt met alle plezier.

I-1: Maar het was wel Den Haag.

G: Den Haag, ja.

I-2: Hoe reisde u daarheen?

G: Met de trein.

I-1: Niet overwogen om te gaan verhuizen?

G: Nee, wij wilden niet weg. Met de trein.

I-1: Maar waar woonde u nou intussen?

G: In Duinhof. Boshuizerkade. Ik ging dus naar Den Haag toe. En toen lag daar een lijstje. "Ja, meneer, is dat wat voor u?" Het salaris ging met, ik noem maar wat, 50 gulden omhoog. Ik kreeg reisen; zodra ik de deur uit stapte, werd er betaald. Ik kreeg mijn reisgeld, ik kreeg mijn gereedschapsgeld. "Gereedschapsgeld?" "Je hebt toch gereedschap? Nou, daar krijg je geld voor, dan kan je steeds wat meer kopen." En ik weet het allemaal niet. Mijn dochter kreeg een spaarbankboekje. Ik zei: "Wat is dat joh?" Mijn dochter kreeg gelijk een spaarbankboekje met 50 gulden erop. Dat was een zaak, sociaal perfect!

I-1: Nou, hoe heette die? Van Zwaai of zo?

G: Van der Zwaai [Gebrs Van Swaay N.V.]. En als ik bij de Albert Heijn loop en je ziet daar automatische deuren, die heb ik in mijn leven met tientallen geplaatst. Met tientallen, overal door het hele land heen.

I-2: Kreeg u dan ook een auto van de zaak?

G: Ja, die had ik ook, een auto. Ik wist niet wat mij overkwam natuurlijk.

I-2: Nee, dat snap ik. In welke jaar zitten we nu ongeveer?

G: Moet ik de papieren erbij halen?

I-2: Begin jaren zestig?

G: Dat moet haast wel ja. Zeg maar '58, '60 dat ik weggegaan ben. Zeg maar zestiger jaren. Vanaf '62 ja. Negen jaar gewerkt en toen werd het overgenomen door een Amerikaan en toen ging het niet meer, want toen werd elke minuut, die werd dus gecheckt.

I-2: Wat een verschil!

G: Wij hadden dus een systeem met een kammetje. Weet je wat dat betekent? Als je dus een uur maakt, dan maak je daar drie uur van. En alles was goed. Het was een prima zaak, maar ja, ik ben

weggegaan. En toen, met volle tevredenheid hoor, ik ben met volle tevredenheid weggegaan. En toen kwam ik weer in Leiden hé. Toen zegt mijn vrouw: "Wat wil je dan?" Nou, er staat een advertentie in de krant van de vuilverbranding." Weet je waar dat is?

I-1: Tegenover de Maresingel.

G: Ja, onderhoudsmonteur, een stoker gevraagd. Moet jij weten. Maar het was ploegendienst.

I-2: Ok.

G: Lukt het zo tot nog toe?

I-1: Ja, u vertelt heel prettig.

G: Nou ja, het is zoals het is hoor. Het is allemaal na te vragen. Geen flatsen, niks.

I-2: Dus onderhoudsmonteur bij de vuilverbranding. Maar wel in ploegendienst? Was dat drie ploegendienst? Vierploegendienst?

G: Nee, in het begin niet, toen was ik onderhoudsmonteur. Dat was nog dagdienst. Maar na een jaar, toen vroegen ze: "Sjaak, zou je machinist willen worden? Kraanmachinist?" Ik zeg: "Ja, maar dan ga je wel de ploegendienst in." "Ja, maar dan krijg je wel toeslagen, dan krijg je die toeslag en die toeslag." En we hadden een volkstuin. Ik zeg: "Wat zal ik doen?" Ze zei: "Doe het. Kan jou het schelen. Voor een paar jaar, dan ga je toch weer naar een ander." Maar dat gebeurde dus niet. En ik ben daar dus kraanmachinist geweest en ik ben daar dus afgezwaaid als hoofdmachinist.

I-2: Ook in ploegendienst?

G: Ook in ploegendienst. Maar ik ben afgezwaaid als hoofdmachinist. Na 20 jaar.

I-2: Na 20 jaar. Kijk!

G: En dat was geweldig. Maar ik wil een fotootje laten zien van mijn broertje en mijn zusjes.

I-2: Kijk, dit is het gezin.

G: Tot 1940.

I-2: Ik tel er dus vijf.

G: Ja.

I-2: Maar wat was er met die andere twee?

G: Na '45.

I-2: Ja, die staan er niet op.

I-1: Nee, want er waren vier meisjes en een jongen.

I-2: Maar na '45 zijn er nog twee geboren.

I-1: Ja, maar dat is de tweede lichting.

G: Mooi hé.

I-2: Ja, hij is heel mooi.

I-1: Al die strikken!

G: Mijn moeder was ook zo trots als een ouwe aap.

I-1: Maar bij de vuilverbranding, later kraanmachinist. Wat moet ik mij nou bij kraanmachinist?

G: Dat laat ik even zien. Dat is mijn vader. Dat is ook mijn vader. Hij is niet oud geworden.

I-1: Hij heeft ook verschrikkelijk hard gewerkt, een zwaar leven fysiek.

G: Fysiek. Nou. Maar nogmaals, een hondenbaan. Dat is een kraanmachinist.

I-2: Dat is een artikel over de Leidse vuilverbranding. Dat is een blad 'QQ' van juli 1990. En dat was het laatste blad, dat was een informatieblad voor personeel van de gemeente Leiden.

G: Kijk, ik zal het nog duidelijker laten zien. Dat was deen die hing dus boven de kraan met zijn grijper.

I-2: En dan moet je elke keer dus.....

G: Ja.

I-1: Dit was dus binnen de singels.

G: Nou ja, niet binnen de singels, naast de groenewal [=Groenordhal].

I-1: Ja. Nou, dan zat ik toch een stuk verder te denken.

G: Je zat misschien bij de Langegracht?

I-1: Nee, ik zat meer bij de Maresingel te kijken, want daar waren allemaal gemeentelijke gebouwen.

G: Zou kunnen hoor.

I-1: Dit was dus echt buiten de stadswallen.

G: Ja, dit ligt tegen de spoorbaan aan. Leiden-Amsterdam. Daar ligt het dus naast.

I-1: Ja, ik had het eventjes op een andere plaats.

G: Ik heb hem expres bewaard. [Al bladerend door het blad]: "Oh, dat was collega, overleden, collega overleden. Oh, collega overleden, dat was een chef. Oh. Allemaal weg.

I-2: Maar u heeft het tot uw pensioen volgehouden?

G: Nee, niet tot mijn pensioen. Want in 1990 werd die gesloten. Want de pijp die rookte en dat mocht niet meer [giftig dioxine]. Dus toen ben ik gedetacheerd in Oegstgeest.

I-2: Daar mocht de pijp wel roken?

G: Nee, maar daar werd ik dus gedetacheerd als opzichter over grofvuil behandelingen.

Administratief.

I-2: En dat kon allemaal overdag?

G: Ja, dat kon allemaal overdag.

I-2: Dat was wel weer een vooruitgang.

G: Maar mijn vrouw zei, ik had het een jaar of achttien, negentien gedaan, ze zegt: "Nou is het klaar", want zij had ook ploegendienst en ik zat met twee kleine kinderen. Als ik dus 's-ochtends om zeven uur thuis kwam moest ik slapen met twee van die apen om mij heen. En ze zei: "Dat was zat. Dat doen we niet meer." Ja, toen ben ik uit de ploegen gegaan en dat kon. Maar dat was net voordat hij gesloten werd. Dat was dus een samenloop van omstandigheden.

I-1: Maar hij werd gesloten vanwege de overlast, vanwege het milieu.

G: Ja, vanwege de overlast. De pijp die rookte. Het is niet anders. Dus werd ik gedetacheerd met alle toeslagen die we hadden en we kregen, werden we allemaal afgevoerd. De jongens werden allemaal verplaatst met alle toeslagen die we hadden werd allemaal doorbetaald.

I-2: Keurig hoor.

G: Ja, ik heb er nog plezier van.

I-1: Maar toen ging u naar Oegstgeest, gedetacheerd. Alles mocht mee en wat ging u toen doen?

G: Administratief.

I-1: Administratief!

G: Grofvuil inzameling. Ik stuurde de wagens aan, jij gaat daar heen en jij gaat daar heen. Ik zat dus op een kantoor.

I-1: En hoe was dat?

G: Wel aardig, maar ik had het niet naar mijn zin natuurlijk. Ik had het niet naar mijn zin.

I-2: Hoe lang heeft u dat nog gedaan?

G: Ik ben nu 84, ik ben met 61 naar huis gegaan. Thuisgekomen.

I-1: Dat is ruim twintig jaar geleden.

G: Ik heb het misschien acht, zeven, acht jaar gedaan. Ja, het was wel gezellig hoor. Het was wel gezellig.

I-1: Maar u wilde toch stoppen?

G: Ja, toen kregen we de regeling van: "Sjaak, je kan door blijven werken. Als je een jaar door blijft werken met vijf dagen dan mag je een jaar eerder weg of vier dagen werken en elke week vrijdag vrij." Ik zeg: "Ik doe vier dagen." Toen zei ze: "Hoe kom je daar in godsnaam bij. Hoe kom je daaraan?" Ik zeg: "Dat is dat." Ik heb dus ruim vier jaar vier dagen gewerkt. Ja, dat kon. En toen kwam de regeling: je mag met 61 jaar naar huis. Ik zeg: "Zodra die regeling van kracht wordt, staat deze jongen op de stoep." Want ik ging lachend naar mijn werk. Heerlijk, maar ik was veertig jaar was ik an het werk en nooit stakingen of ziek gegaan. Nooit. Altijd met plezier naar 't werk.

I-1: Dus toen u zelf 61 was met pensioen. En dan zit u thuis. Woonde u nog op de Duinhof?

G: Nee, toen woonden we al in de Stevenshofbloem. Hoe heet het daar nou joh? I.B. Bakkerplein [Ina Boudier Bakkerplein]. Daar als je langs de ijstent komt. Daar zijn we dus naar verhuisd. Tony wou een nieuw huis hebben en 't kwam allemaal vrij. Ze wisten niet wat ze met de huizen moesten doen toen. En dan kon ik kiezen en we hebben daar toch geloof ik wel vijfentwintig, zesentwintig jaar daar gewoond. En nu wonen we hier alweer acht jaar.

I-1: Maar u kwam thuis en wat ging u toen doen?

G: Nou, dat zal ik ook vertellen. Mijn dochter die werkte op het Academie. Die zegt: "Pap, je komt nu thuis, zou je wat willen doen?" Ik zeg: "Ja, dat legt eraan." "We zoeken iemand die dus rond ken leiden in het Academiegebouw." Ik zeg: "Wat zeg je me nou?" Ik had daar vroeger, had ik dus rondgeleid in Leiden bij de stadsgilde. Dat heb ik een poosje gedaan. Maar dat ging met geld en met geld wil ik niks te maken hebben. Dan gaan ze geld vragen en dat wil ik niet. Als je langs de Singelroute, acht euro hé, als je door de Hortus wil lopen. Dat is toch bezopen. Maar goed, dat terzijde. Ik had dus de Gilde, daar was ik mee en dat heb ik een jaar gedaan.

I-1: Terwijl u ook ander werk had?

G: Nee, toen was ik al gepensioneerd. Dat was leuk hoor. "Ja, Sjaak, je weet nog veel van de straat, van de stad." "Ja, joh." "Graag joh. Kom d'r bij." Gedaan. Maar ja, zij zat op het Academiegebouw. Ze zegt: "Pap, kan je mij niet helpen effe?" "Ja, natuurlijk." Dus ik heb met die mensen gepraat, hoe en wat en wat er aan de hand was. Dat heb ik dus een paar jaar gedaan. Maar ja, met die Corona. Toen werd ik dus gevraagd bij de Monumentenzorg. "Sjaak, wil je bij ons komen helpen?" "Ja, natuurlijk wil ik jullie helpen. Ik wil alleen het Academiegebouw doen hoor." "Ja, dat is goed." Dus het Academiegebouw en dat is het resultaat [wijst op de ingelijste akte behorend bij zijn ridderorde].

I-1: Dus dat hebt u daar verdiend.

G: En dat heb ik dus een paar jaar gedaan. Het sociale werk.

I-2: Orde van Oranje-Nassau.

G: Maar ik heb ook met de schooltuintjes meegewerkt met mijn kleinkinderen en zo. De kinderen kregen een schooltuintje en "Opa, wil je helpen?" Want ik had dus een volkstuin gehad met Tony samen, vijfentwintig jaar. Heerlijk alle verse groente. De kinderen kregen een schooltuintje: "Opa, wil je helpen?" "Ja, natuurlijk joh." Daar werd dus ook over gepraat.

I-1: Ja, als je eenmaal daar in zit. Maar daar staat op Izak. Is dat uw officiële naam?

G: Ja, dat is mijn doopnaam. Mijn opa [Izak van der Linden, overl. 20-5-1960, gehuwd met Jannetje Catharina Geertrui Roosendaal, overl. 2-2-1961], ik ook zo.

I-1: Het is Izak van der Linden.

G: Roepnaam Sjaak.

I-1: Echt mooi.

Nagezonden verhaal op schrift gegeven.

Als jongen van zeven jaar, bijna acht, heb ik twee razzia's gezien, namelijk de eerste een Leidse en de andere was een grote groep uit Rotterdam en omstreken.

De Leidse razzia ging als volgt:

Mensen uit de Leidse wijken gingen in de ochtend naar de omgeving van Leiden om bij de boeren eten te vragen. Het was na de Hongerwinter. Zo ook mijn oom en mijn zusje van 11 jaar. In de middag kwamen zij terug en werden zij door de Duitsers verzameld bij de Lammebrug, tegenover restaurant Cronesteijn. Daarna liepen zij in een lange stoet op weg naar het station. Toen zij in de Herenstraat liepen duwde mijn oom mijn zusje steeds meer naar de buitenkant van de colonne. Op de hoek Herenstraat-Bloemistenlaan, waar wij woonden, stond de deur van de gang open en mijn zusje kreeg een duw zodat zij in de gang terechtkwam waar zij opgevangen werd met haar fles melk die wonderwel heel bleef.

De andere colonne was heel groot en de mensen vroegen om water en dergelijke wat ook gegeven werd.

Nog een herinnering. Op de Korevaarstraat stond en staat nog COOP-VOORUIT, een bakkerij waar de bezetter brood bakte. Een jongen stal daar brood van de wagen en werd ter plaatse doodgeschoten. Ik heb dit niet gezien, wel gehoord.

Sjaak met zijn zus Christina. In de oorlog struinden zij vaak samen door de stad.

Jacobus van der Linden gaat met pensioen.

Kinderen Van der Linden. Sjaak is dan nog de enige zoon in het gezin.

Van oud naar jong: Jannetje, Ans, Christina, Izak, Coba. Jacobus en Marijke werden na de oorlog geboren.